

Memòria cooperativa | | Actualitzat el 01/12/2019 a les 15:10

Joan Planas: «El poder econòmic va impedir la consolidació d'un model de consum alternatiu a les grans superfícies»

Entrevista a l'advocat manresà Joan Planas, un dels agitadors del moviment cooperatiu en l'etapa de la transició al Bages | Planas va ser l'ànima de l'economat de Comissions Obreres, que no va acabar prosperant per les lluites internes al sindicat i al PSUC

Joan Planas

Joan Planas, de Clam Advocats, va ser el primer responsable d'organització de CCOO al Bages al temps de la seva legalització i va lluitar per evitar el tancament de l'economat del sindicat, que havia iniciat un procés de cooperativització. En aquesta entrevista explica que la promoció de la forma cooperativa en el si de les entitats sindicals va ser un més dels múltiples debats en la pugna entre grups d'esquerrers durant la transició.

Vas ser un dels agitadors del moviment cooperatiu en l'etapa de la transició al Bages...

Jo vaig ser un més. Però hi va haver un intent de fer reactivar tot el cooperativisme incipient que quedava, o que va subsistir de mala manera. Hi ha un cooperativisme emergent que sorgeix de l'època de la república, després apareix el franquisme, que s'ho carrega tot, sobretot tot el

cooperativisme que té a veure amb una vinculació anarcosindicalista, i es destrueix. Però queden petites reminiscències. Algunes es refan fins i tot amb base petit-burguesa. Per exemple aquí a Manresa la CAD, d'alimentació.

Què era la CAD?

La Cooperativa Alimentícia Distribuïdora de Manresa. Agrupava botiguers de la ciutat, que si s'haguessin organitzat bé i tingut concepció cooperativista haurien sigut la gran alternativa a les grans superfícies. Però tenien la mentalitat dels que n'eren capdavanters, d'alguns dels botiguers més significatius, que feien servir la central de compres pel que més els interessava a ells.

Aquesta cooperativa ja funcionava des de feia molts anys i hi havia *prohoms*. Llavors, aquella gent, en un moment donat van començar a comprar ja no per si mateixos, ja que van abdicar de fer les seves pròpies compres, sinó a través del *cash* de l'IRSA. Fundada el 1978, era una central de compres sorgida d'una organització aglutinadora de la gent que s'havia desmanegat d'altres opcions comercials de l'època. Estava proveïda per centrals de compres majoristes, la majoria de les quals estaven a la zona del Vallès Occidental. És en aquest context quan es munta l'economat de Comissions.

Com i quan es crea aquest economat?

Durant la transició, anys 77-78, primer es funda un economat de Comissions Obreres que era un intent d'aplicar un model de consum alternatiu al predomini de les grans superfícies, amb dues concepcions filosòfiques. Una era la mentalitat cooperativa italiana, del sindicat italià CGIL, la Confederazione Generale Italiana del Lavoro. És la de fer centres de consum controlats pel sindicat per garantir un preu just. I segona, un model d'imatge publicitària on no cal publicitat. Botigues amb una caixa i la gent s'agafa allà: no hi ha d'haver publicitat perquè del que es tracta és de vendre per preu. Llavors, sorgia un model de centre molt senzill: amb les mínimes infraestructures requerides i com menys llums i bajanades, que només són costos addicionals, millor, i amb la concepció sociològica del model italià. Llavors, des del sindicat es preconitza intentar aplicar aquest model arreu de l'estat però de cop i volta es comença a articular a dos punts concrets: Manresa i Móstoles.

Manifestació contra l'atur a Manresa convocada per CCOO l'abril de 1981 Foto: Manolo Sánchez / Fons Ajuntament de Manresa de l'Arxiu Comarcal del Bages

I no es va expandir més aquest model arreu de l'estat espanyol?

Això s'estronca quan algú, des de les bambolines, fan un toc al sindicat, se li diu: «no volem que entreu en això». Em refereixo a algú del poder econòmic. Cal tenir en compte que les pressions dels poders econòmics sobre les institucions anomenades d'esquerres comencen al moment que es veu que aquestes tenen molta gent amb bona voluntat però que no veuen més enllà de dos dits del seu front, i no tracen estratègies, ni macroeconòmiques, ni de nacionalitzacions, ni d'intentar prendre el poder dels mitjans de producció fonamentals, ni d'exigir un control i fiscalització de l'estructura pública. A partir d'aquí, aquelles teoritzacions de l'etapa més convulsiva es comencen a diluir. I no es dona una contraordre concreta, però sí la paralització de l'extensió. És a dir; ho hem començat a Manresa i a Móstoles però això s'ha d'aturar. Llavors, queden dos xampinyons sols, i el de Móstoles al cap de poc temps ja es tanca.

On estava ubicat l'economat?

A les Bases de Manresa 22-24, una mica més amunt del trencant del Centre Hospitalari. Era un local de gairebé 500 metres, de lloguer. Però clar, s'havia comprat els carretons, les estanteries, neveres, congeladors, els compressors de la refrigeració... estava ja tot muntat. Cal dir que hi va haver un boicot en especial per part de la CAD a aquest economat: van dir: «si al cash de l'IRSA subministra coses a l'economat de comissions, els botiguers no anirem a comprar-hi». A partir d'aquí, el sindicat diu «tenim un mort aquí, que hem d'invertir i arreglar». I clar, ja tens la botiga muntada amb un crèdit que s'havia concedit per poder-ho pagar tot, i llavors et trobes sense subministraments

Llavors, el sindicat va optar per trencar amb aquesta aposta per al consum alternatiu?

Sí. A partir d'aquí, Móstoles es tanca però a Catalunya no es va voler prendre una decisió tant dràstica, i se m'envia a mi -i accepto- a gestionar la represa de l'economat tal com s'ha concebut. També venia un economista de Barcelona del mateix sindicat, que em va ajudar a posar algun flotador per veure si salvàvem la situació. Però jo sé que hi va haver converses privades amb ell que ens donaven menys d'un any de vida. A partir d'aquí, jo començo a gestionar-ho. No professionalment, sinó que hi dedico un parell de dies a la setmana i algunes nits per intentar refer-ho. I llavors, d'estar pràcticament enfonsats, vam arribar a aconseguir tenir un volum de vendes significatiu, que jo crec que era més que suficient per subsistir. Vam arribar a tenir 200 proveïdors, perquè la idea va ser diversificar. El Llobet es va brindar a subministrar-nos material, en la fase inicial, però la idea de dependre d'algú era la mort més lenta. La meua idea va ser substituir proveïdors grans per petits.... També s'ha de dir que hi va haver casos dignes, de no negar-se a subministrar, gent de la comarca i com a més conegut va ser els congelats Friman.

Però això devia complicar molt la gestió...

I tant, la gestió era complicadíssima! Però bé, si tu treballes bé, per què no? Llavors, els proveïdors, els senzills però també els comercials de les grans marques rebien un tracte que no rebien enlloc: perquè els botiguers o les cadenes exploten als comercials. I jo sempre deia: el preu s'ha d'aplicar en el preu d'oferta, no vull ni campanyes, ni regals, ni històries... Teníem prohibit rebre comissions i, si hi havia d'haver algun regal, havia de ser per a tots els treballadors del centre. Nosaltres, al preu hi aplicàvem el que dèiem un recàrrec addicional fix: el preu de compra es posava a un tant. Fins a arribar a l'aberració de que si era massa barat no venies! Això, que passava amb la perfumeria, em va trencar tots els esquemes. I un dia m'ho van dir: «si apuges el preu vendràs?, i jo no m'ho podia creure, una cosa inaudita. Llavors, aquest procés de debat intern es va cavalcar amb un procés de debat extern, ideològic, des de l'àmbit polític.

En quins termes?

La fractura del PSUC va crear un debat molt gran. A dins de Comissions hi havia unes pugnes! Jo volia que el sindicat i el PSUC apostessin pel cooperativisme. Abans de la fractura en el si del partit ja hi ha un intent de reactivar el cooperativisme. Un cop el sindicat ha deixat el model inicial

-el de la combinació de la CGIL italiana i el model formal comercial dels alemanys-, aposto per refer el cooperativisme. I començo a parlar amb gent per mirar de refer l'estructura incipient que encara quedava a la comarca. I hi ha trobades, on venen gent de Sallent de caire anarquista, gent de la CAD, de Sant Fruitós, on la cooperativa estava vinculada a la CAD. Llavors també és quan començo a contactar amb el Marcel·lí Coromines i la gent de la cooperativa de consum de Solsona (<https://www.elsetembre.cat/noticia/749/coop/consum/al/solsones>), amb qui vam arribar a fer compres conjuntes tot i no tractar-se d'una central de compres de segon nivell. Sí que havíem compartit proveïments, com ara el d'alguns productes de campanya de Nadal o partides de volums com alguns cereals, llet, etc. Llavors, vaig a algunes reunions del sindicat per defensar una reorientació per potenciar el cooperativisme. Aquesta proposta no prospera. Jo volia que el sindicat i el PSUC apostessin pel cooperativisme. I al sindicat veig que hi perdo la batalla...

Per què no hi aposten?

Perquè s'opta per les Societats Anònimes Laborals. Els més buròcrates del sindicat, sobretot la branca més economista diu: «Ara és la nostra. A les empreses en crisi hi farem societats anònimes laborals, ens posarem de gerents i viurem del *cuento...*», així de clar!. Totes van acabar fracassant o bé es van convertir en empreses capitalistes convencionals. I aquesta aposta meva pel cooperativisme -vaig estar en uns quants debats barallant-me-, també va entrar dins el debat del PSUC. Quan remunta el PSC aposta pel cooperativisme, mentre que el PSUC -component sindical- opta per un cooperativisme de boca petita, però en realitat només propicia les societats anònimes laborals. Llavors, aquest debat es conflueix en l'etapa més crítica de crisi econòmica, però l'economat ja estava reflotat.

Manifestació de l'Onze de Setembre de 1979 a la plaça Major de Manresa. El PSUC i CCOO hi eren ben visibles Foto: Villaplana/ Fons Ajuntament de Manresa de l'Arxiu Comarcal del Bages

Llavors és quan preneu el nom de Cooperativa Obrera Manresana?

Sí, com a simbolisme històric agafem el nom de la cooperativa de consum que va existir al carrer del Bonsuccés, on després del franquisme hi va haver el cinema Apolo. Vam muntar un estand amb aquest nom a fires de Manresa on participàvem. Fins i tot van venir uns avis a demanar-nos com és que havíem posat aquest nom, que ells havien format part d'aquesta cooperativa. I els vam explicar que ens feia gràcia i els vam convidar a ser socis i fer-los convidats d'honor. És a dir, la voluntat no era prendre el nom a ningú... Era una cooperativa de principi de segle, que fins i tot havien encunyat moneda pròpia! Llavors, doncs vam començar el procés per cooperativitzar l'economat, però, per desgràcia, entra com una falca tot el debat polític de la fractura del PSUC. En aquest context, des dels capdavanters del PSUC a la comarca es va decidir enfonsar la cooperativa manresana perquè no deixava de ser una opció que estava sota la gestió d'algú que mantenia una posició política no compartida i que si s'ensorrava el perjudicaria, ja que, a més, havia assumit els deutes del sindicat per unes circumstàncies de *bona fe*.

Per la negativa a apostar pel cooperativisme?

No, es va personalitzar. El debat era tan mesquí... I aquí hi ha una maniobra encoberta. M'explico: l'economat de Comissions havia de traspasar els crèdits a la Cooperativa Obrera Manresana: el mateix secretari general de CCOO admet que arran de la fractura política del PSUC hi ha un dilema per al sindicat, que té encara un deute que ha de transferir. Llavors, jo articulo una coordinació amb la Unió Cooperativista de Barcelona, la UCOOP, instal·lada a la zona d'Horta-Guinardó i aleshores amb Maravillas Rojo, actualment presidenta d'Abacus, al capdavant i, a més a més, seguim tenint vincles amb la gent de Solsona. El desembre de 1980 es pacta amb la Caixa de Manresa, que havia cedit els crèdits per finançar tota l'estructura de l'economat, el traspàs d'aquest crèdit a nom de la nova coordinació de Cooperativa Manresana, que assumia el deute, i UCOOP, que feia com una espècie d'aval. Això ho havien de firmar la Maravillas Rojo, d'UCOOP, i José Luiz López Bulla, com a secretari general de la CONC, la Comissió Obrera Nacional de Catalunya, com s'anomenava l'organització catalana del sindicat. En realitat la titularitat era de la CONC, jo només hi era un convidat. Però cap dels dos es va presentar...

I com es va solucionar el traspàs a la cooperativa?

El director general de Caixa de Manresa em va comentar que amb aquest tema s'havia fet un expedient de final de tràmit i calia donar-ne informació al Banc d'Espanya. I després de parlar amb l'assessoria em proposa posar el crèdit al meu nom, al·legant que ja es fiaven de mi i que Rojo i López Bulla havien dit que ja pujarien un altre dia. Jo vaig pensar que d'allò potser me'n penediria però la causa era la causa. I jo era del PSUC, encara no hi havia hagut la divisió. Llavors, es va posar el crèdit al meu nom i vaig demanar nova data per pujar a signar el tràmit. Llavors, em van dir que a la UCOOP tenien problemes, que havien de reestructurar les botigues i no sé què... I llavors tot això entra en el debat del cinquè congrés del PUSC, que va ser el 1981, en el qual el partit es va dividir.

I quina sortida et proposen?

Doncs des del sindicat ja em diuen que no assumiran el deute i que m'he de buscar la vida. Llavors, es fan unes reunions dins del PSUC amb la premissa de boicotejar la Cooperativa Obrera Manresana per enfonsar-la. Jo mantinc la coordinació amb Solsona i en part amb Súrria, però amb aquesta darrera llavors deixem de coordinar-nos per discrepàncies polítiques i contacto amb la cooperativa de consum de Cornellà, que era un monstre. Però aquesta darrera també va acabar patint la divisió interna i també va desaparèixer. Es pot dir que els de Cornellà ens van arrossegar. Però llavors ve el toc de gràcia final: el sindicat acomiada els treballadors, que encara estaven amb nòmina de CCOO.

Un deute a nom teu, el sindicat acomiadant treballadors... com us en vau sortir?

Bé, doncs, amb l'acomiadament dels treballadors jo mateix els hi dic que vagin a buscar un advocat determinat de Barcelona i munten una demanda contra el sindicat: la primera demanda important contra CCOO per part de treballadors interns... No se'n va fer publicitat, tot va quedar en l'àmbit jurídic. El sindicat, en veure que es planta cara amb un bon advocat, comença a negociar.

La negociació era: tu acceptaràs una auditoria d'uns economistes perquè digui si és viable el model actual d'economat o Cooperativa Obrera Manresana? Jo, per negociar, dic que sí.

Quines conclusions n'extreu l'auditor?

L'auditor que va venir és un economista a qui conec i la seva posició me la creia. La seva deducció era que una sola botiga no tenia futur, sinó que calia obrir-ne de noves, expandir, lògica econòmica. La recomanació passava per posar tres botigues en diferents punts de Manresa. Però calia demanar finançament i un sindicat l'havia d'avaluar. Estàvem en un moment de desconexió total del sindicat i en una reunió de la CONC es decideix que no: s'havia de tancar. És a dir, ells mateixos van proposar una auditoria però no hi van creure: no van acceptar-ne els resultats.

Com va acabar el tema del deute al teu nom?

El dia que havia de tornar a pujar a Manresa per signar el traspàs, tampoc ho va fer. Aquest deute pendent, en un moment determinat, la Caixa de Manresa me l'executa contra mi... Em volien prendre el pis! Llavors vaig buscar un advocat personal que era un prohóm. Agustí de Semir, una primera espasa de l'advocacia amb una gran ètica i honestat. A més a més, havia sigut conseller de la línia d'autobús Barcelona-Berga, empresa pública, i la Caixa de Manresa també tenia que el director general era membre d'aquest consell. Amb tot això, els vaig comunicar qui era el meu advocat, «ja us entendreu amb ell», els vaig dir. Jo vaig defensar que aquest deute no era meu sinó del sindicat i assumit per unes circumstàncies determinades, però que el deutor real no era jo! L'advocat va dir que si això s'havia de demostrar als tribunals, es demostraria. Total, que la Caixa no va tirar mai endavant l'execució definitiva: van veure a venir un pastel, amb l'advocat de prestigi que portava el cas, sabien que probablement me'n sortiria...

La botiga, primer com a economat vinculat a la CONC i després cooperativa, era oberta a tot el públic. Quin era el perfil de gent que hi comprava?

De tot. Hi havia fins i tot gent que eren empresaris, «es compra molt bé», et deien. No era la gran patronal però era gent que no eren treballadors assalariats, gent pragmàtica. Oferíem una estructura senzilla però bé de preu, simplement. És a dir, no hi havia una discriminació ideològica que impedís que algú hi pogués entrar. Paradoxalment, la discriminació l'havien fet des d'uns sectors suposadament afins que deien que no s'hi havia d'anar, que s'havia d'enfonsar... I evidentment hi compraven treballadors, la majoria de gent era afí. Hem de pensar que a la transició la mentalitat cooperativa era molt incipient, però molt! Això sí, hi va haver empreses que es van col·lectivitzar.

Hi va haver col·lectivitzacions durant la transició?

Sí, però d'empreses que l'empresari es fugava i les deixava fetes un nyap. Jo en conec diverses, hi vaig estar col·laborant intentant reactivar empreses col·lectivitzades. Per exemple, Terrazos Bages, a la carretera de Sallent. Era una empresa molt rendible, que fabricava terrazos i panot, material per a la pavimentació fet a base de sorra i ciment. Doncs va desaparèixer l'empresari i els treballadors se la van quedar, també Càrnies Badia, de Cardona; es va intentar a la fàbrica Gallifa, també de Cardona, i petites empreses de tallers d'aquí, al Bages.

Com es col·lectivitzaven aquestes empreses?

La gent es tancava a dins, a les fàbriques, les ocupava. Hi ha un cas paradigmàtic a Cervera, una fàbrica de mobles, les Tres V, de moble d'alta gamma i amb més de 200 treballadors. Varen posar a les portes uns troncs enormes que venien de Guinea, amb uns toros... i llavors allà no hi podia entrar ningú. Si algú volia accedir a la fàbrica havia d'entrar per una porta de 90 centímetres. I quan venien els subhastors a buscar la maquinària, se'ls deia que havien de passar per allà... Normalment s'hi quedava la gent de la línia dura de Comissions i la gent de la línia tova i la d'UGT se n'anaven. Això va passar a més llocs, però no va sortir mai: no es va publicar mai res, no se n'ha fet història. Val a dir que no eren ben bé col·lectivitzacions, sinó era salvar-se els propis treballadors ocupant les fàbriques.

Autodefensa col·lectiva, podríem dir-ne?

Sí. I llavors, un cop ocupada la fàbrica què passava? Doncs que hi havia un boicot. Per exemple, a Metal·lúrgica Tèxtil feien màquines que valien 100 milions de pessetes cadascuna. Eren

embotelladores per omplir gasoses, immenses, i de tecnologia molt avançada. Quan hi havia el procés concursal, a l'administrador se li deia: «mira, no volem complicacions per poder prosseguir amb el nostre intent de salvar la feina, així de clar!». Llavors la fàbrica seguia produint i es venia. Per fer-hi front, els empresaris van atacar als proveïdors. És a dir, aquestes fàbriques a mans dels treballadors funcionaven i llavors els empresaris les boicotejaven.

I amb quina forma jurídica operaven?

Amb el mateix nom, simplement prenién físicament el poder. I llavors, els empresaris, aliats amb Convergència o amb Foment del Treball, van començar a boicotejar els proveïdors. Si necessitaves comanda d'un material determinat aquell proveïdor ja et deixava de subministrar, encara que paguessis... Cap d'aquestes va acabar consolidant-se i tirant endavant.

Se n'ha parlat i escrit poquíssim, d'això...

Hi ha hagut moltes lluites de gent que han acabat amb poca cosa però hi ha hagut grans moments de resistència. Cal dir que el procés polític no va ajudar gens... en guanyar el PSOE el 1982 hi van tirar calç viva damunt de tot això. I també hi va haver una prostitució total i absoluta del moviment sindical i del moviment social. *Ferías, congresos i fiestecitas* i, en tot, el més grups d'enterraments. I els sindicats? A signar pactes socials a dojo! Anar enfonsant els treballadors i reformes laborals i reformes de la seguretat social... Hi ha molta història que no s'ha escrit perquè tampoc és per lluir-la.